

University of Groningen

De Grijze Revolte

Otjes, Simon; Krouwel, Andre

Published in:
Geron

DOI:
[10.1007/s40718-017-0075-9](https://doi.org/10.1007/s40718-017-0075-9)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2017

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Otjes, S., & Krouwel, A. (2017). De Grijze Revolte: 50Plus-stemmers in beeld. *Geron*, 19(4), 48-51.
<https://doi.org/10.1007/s40718-017-0075-9>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De Grijze Revolte

50Plus-stemmers in beeld

SIMON OTJES & ANDRÉ KROUWEL

Met hun verdubbeling in zeteltal bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2017 heeft 50Plus laten zien meer dan een ééndagsvlieg te zijn. Nu deze partij een eigen plek in het partijstelsel heeft verworven, rijst de vraag: wat verklaart het succes van 50Plus? En wat zijn de redenen die (oudere) kiezers aangeven om te stemmen op een ouderenpartij?

Ouderenpartijen in West-Europa

50Plus is niet de eerste Nederlandse ouderenpartij. Sterker nog, al in 1971 deden vijf ouderenpartijen mee aan de Tweede Kamerverkiezingen. Als zij samen hadden gewerkt hadden ze toen zelfs één zetel kunnen winnen. Dit zijn de oudste ouderenpartijen ter wereld waarvan wij het bestaan kennen (voor een overzicht van ouderenpartijen zie Hanley, 2010). In 1994 kregen de ouderenpartijen AOV en Unie 55+ samen zeven zetels. In 2012 kwam hier dus 50Plus bij. In internationaal opzicht zijn er maar twee landen met succesvollere ouderenpartijen: in Slovenië is de ouderenpartij DeSUS (Democratische Partij van Gepensioneerden in Slovenië) al bijna twee decennia onderdeel van het kabinet. Vanwege haar middenpositie en haar relatieve stabiliteit kan niemand bij kabinetsformaties om hen heen. Ook de Israelische ouderenpartij GIL (Gepensioneerden van Israël naar de Knesset) kwam in het kabinet in 2006, bij de volgende verkiezingen keerde zij echter niet terug in het parlement. In Kroatië en Luxemburg wonnen ouderenpartijen consistent zetels bij verkiezingen.

Vanwege een aantal redenen is Nederland een goede ontstaansgrond voor ouderenpartijen. Het open kiesstelsel in Nederland maakt het voor allerlei nieuwe partijen relatief makkelijk om zetels te winnen. Bovendien heeft Nederland een goed georganiseerde en relatief grote groep gepensioneerden, die een groot deel van het geld uit sociale voorzieningen krijgen (zie Hanley 2011). Rondom het succes van 50Plus spelen dus twee specifieke factoren een belangrijke rol: de politisering van de vergrijzing en de onvrede met de bestaande partijen.

Sociaaleconomische pullfactoren

In de afgelopen tien jaar zijn er in Nederland veel politieke discussies gevoerd over de vergrijzing en veel maatregelen genomen om de kosten van het ouder worden van de bevolking voor de overheid in de hand te houden. Het verhogen van de pensioengerechtigde leeftijd is hier een belangrijk voorbeeld van. Sinds 2008 hebben verschillende partijen zich hiervoor ingezet. De grote investeringen die de overheid toen deed om een economische crisis op te korte termijn te voorkomen moesten gecompenseerd worden met bezuinigin-

gen op de lange termijn. Praktisch alle Nederlandse partijen hebben hun handen hieraan 'vuil' gemaakt. Het vierde kabinet Balkenende van CDA, PvdA en ChristenUnie stelde het voor. De SP en de PVV spraken zich hier oorspronkelijk tegen uit. Het eerste kabinet Rutte van VVD en CDA voerde het in. Ze werden gedoogd door de PVV, die van het verhogen van de AOW-leeftijd uiteindelijk geen breekpunt maakte. Toen dit kabinet viel, tekenden VVD, CDA, D66, GroenLinks en ChristenUnie een begrotingsakkoord, waarin het verhogen van de AOW-leeftijd werd versneld. In de verkiezingscampagne die toen volgde, accepteerde zelfs de SP de verhoging van de AOW-leeftijd in de CPB-doorrekening van hun programma. Het voorstel uit het begrotingsakkoord werd overgenomen door het tweede kabinet Rutte van PvdA en VVD. De AOW-leeftijd is maar één voorbeeld van een maatregel. Vergelijkbare discussies lopen ook over het eigen risico in de zorg, het versoepelen van het ontslagrecht en een kortere duur van de WW. Deze maatregelen treffen ouderen extra hard omdat zij nu goede ontslagbescherming en opgebouwde WW-rechten hebben en zij meer gebruik maken van medische zorg. Ook in 1994 toen de vorige generatie ouderenpartijen zetels won, stelden de regeringspartijen ingrijpende wijzigingen van de sociale zekerheid voor.

Generaties: een nieuwe tegenstelling in de politiek

50Plus verzet zich tegen de – in hun ogen – te lage pensioenen, de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd, de versoepeling van het ontslagrecht en de eigen bijdragen in de zorg. Daarmee richten zij zich expliciet op de belangen van oudere en gepensioneerde kiezers. Deze kiezers hebben een vast inkomen en zijn veel minder of totaal niet meer in staat om hun eigen financiële positie te verbeteren. De partij activeert hiermee een nieuwe tegenstelling in de Nederlandse politiek. Waar traditioneel sociaaleconomische discussies, ook over ouderentema's, de scheidslijn tussen links en rechts activeren omdat zij gaan over verdelingsvraagstukken tussen rijk en arm

(Krouwel, 2012), volgen discussies op onderwerpen als hiervoor genoemd juist niet de scheidslijn tussen links en rechts. Samen met 50Plus verzetten de linkse SP en de rechtse PVV zich tegen genoemde hervormingen rond de pensioengerechtigde leeftijd, ontslagrecht en eigen bijdrage in de zorg, terwijl D66 hier vaak voorstander van is en daarbij VVD, GroenLinks of de PvdA vaak aan haar zijde vindt (Otjes, 2015). Ook onder kiezers is deze scheidslijn zichtbaar (Otjes, 2016). Naast de economische links-rechts dimensie die gaat over de vraag in hoeverre inkomens herverdeeld moeten worden en die de middenklasse en de arbeidersklasse scheidt, is er een tweede tegenstelling die gaat over de vraag in hoeverre de verzorgingsstaat hervormd moet worden om betaalbaarheid in de toekomst te verzekeren, zelfs als dat ten koste gaat van de huidige generatie ouderen. Daarmee betreft het dus een sociaaleconomisch conflict tussen de oudere en de jongere generatie. Je zou dan verwachten dat kiezers voor ouderenpartijen ouder zijn, niet (meer) economisch actief en tegen hervorming van de verzorgingsstaat. Er is dan een politieke scheidslijn die de belangen van verschillende generaties tegenover elkaar zet.

Om dit in kaart te brengen hebben we het stemgedrag van honderdduizenden gebruikers van het KiesKompas in 2012 (Otjes & Krouwel, 2017) geanalyseerd en gekeken welke onderliggende factoren een rol speelden.

50Plus-stemmers

Een belangrijke voorspeller van stemmen voor 50Plus is hoe ze staan tegenover de verhoging van de AOW-leeftijd, eigen betalingen in de zorg, de versoepeling van het ontslagrecht en bezuinigingen op de WW. Hoe meer kiezers tegen deze hervormingen zijn, hoe groter de kans dat ze 50Plus stemmen. We vinden ook dat kiezers van 50Plus ouder zijn dan de gemiddelde kiezer, maar de relatie tussen leeftijd en de kans dat kiezers 50Plus stemmen is niet simpel: voor kiezers tussen de 20 en 50 loopt de kans dat zij 50Plus overwegen geleidelijk omhoog. Vanaf dat punt echter is de kans dat kiezers 50Plus overwegen te

kiezen vlak. Alle leeftijdsgroepen boven de 50 geven 50Plus dezelfde kans. Bovendien scoort 50Plus beter onder kiezers die gepensioneerd zijn of eerder in hun leven afhankelijk zijn geweest van een uitkering.

Sociaal-culturele pushfactoren

Oudere kiezers zijn in vergelijking met andere kiezers loyaler aan hun partij (Krouwel, 2011). Zij zijn vaak opgegroeid in een periode waarin partijtrouw nog met de paplepel werd ingegoten. Overstappen naar een andere partij is dan een grote stap. Je zou daarom kunnen verwachten dat kiezers die wel overstappen naar een ouderenpartij bovenmatig ontevreden zijn met de gevestigde politiek. Bovendien verwachten we dat die switchende kiezers het niet alleen oneens zijn met de gevestigde partijen op issues die zijn gerelateerd aan het sociaaleconomische generatieconflict, maar dat hun mening ook op andere thema's van bestaande partijen verschilt. Culturele onderwerpen als immigratie en Europese integratie liggen dan voor de hand omdat kiezers hier gemiddeld veel conservatiever op zijn dan de politieke partijen. Bovendien kunnen oudere kiezers migranten zien als concurrenten voor de beperkte middelen van de verzorgingsstaat.

50Plus-stemmers hebben dan ook vaker conservatieve opvattingen over culturele thema's als het toelaten van asielzoekers, de boerka, de hoogte van straffen, Europese integratie en subsidies voor kunst of ontwikkelingssamenwerking. Sterker nog: de posities op deze thema's zijn even belangrijk als hun opvattingen over pensioenen, zorg en de arbeidsmarkt. Let wel: 50Plus zelf is in haar verkiezingsprogramma niet een uitzonderlijk conservatieve partij op deze thema's, ze staat eerder tussen progressieve partijen (GL, PvdA en SP) en meer conservatieve partijen als het CDA in. 50Plus-kiezers zijn dus ook afgedreven van de gevestigde partijen vanwege hun standpunten op culturele thema's, het zijn niet alleen economische motieven. Bovendien zijn 50Plus-kiezers vaker cynisch over de politiek.

De niche voor een ouderenpartij

50Plus heeft een blijvende plek in het partijstelsel verworven. De partij steunt vooral op oudere kiezers die een sociaaleconomisch belang hebben bij het programma van 50Plus. Omdat zij veelal niet meer werken, verzetten zij zich tegen ingrijpende hervormingen van de verzorgingsstaat. Maar daarnaast worden 50Plus-kiezers ook afgestoten van de gevestigde grote partijen door hun wantrouwen in de traditionele politiek en het te progressieve gedachtegoed van die gevestigde orde over onderwerpen als immigratie, integratie van minderheden en Islam. De kiezers van 50Plus zijn overigens conservatiever dan deze partij zelf, die op deze onderwerpen een gematigde positie inneemt.

Zal 50Plus op lange termijn blijven bestaan? Vanuit het kiezersperspectief is het duidelijk dat er een niche is voor een partij met het sociaaleconomisch verhaal van 50Plus, dat gericht is op het behoud van de verzorgingsstaat, zeker in combinatie met conservatievere opinies over culturele onderwerpen. Zolang de vergrijzing als een probleem wordt beschouwd en kabinetten – om de verzorgingsstaat op de lange termijn betaalbaar te houden – hervormingen in de zorg en de sociale zekerheid voorstellen, zal er een electorale markt blijven bestaan voor een ouderenpartij als 50Plus. Op de korte termijn vormen vooral de voortdurende interne conflicten binnen 50Plus een risico, naast de mogelijke opkomst van andere partijen die de belangen van ouderen beter onder woorden brengen. Vooral nog lijken ouderenpartijen een blijvend, maar tegelijkertijd – in omvang van leden en kiezers – marginaal politiek verschijnsel te zijn (zie ook Krouwel, 2011).

Literatuur

- Hanley, S. (2010). The Emergence of pensioners' parties in contemporary Europe. In: Tremmel, J.C. (ed.) *Young Generation Under Pressure? The Financial Situation and the "Rush Hour" of the Cohorts 1970-1985 in a Generational Comparison*. Berlin: Springer.
- Hanley, S. (2011). Explaining the success of pensioners' parties: A Qualitative Comparative Ana-

lysis of 31 polities. In: Vanhuysse, P. & Goeres, A. (eds.) *Generational Politics and Policies. Comparative Studies of Aging Postindustrial Democracies*. London: Routledge.

Krouwel, A. (2011). De Verwaarlozing van het Grijze Electoraat. *Geron* 1.

Otjes, S. & Krouwel, A. (2017). Old voters on new dimensions. Why do voters vote for pensioners' parties? The case of the Netherlands. *Journal of Aging & Social Policy*. Online voorpublicatie.

Otjes, S. (2015). Hervormen en Herverdelen. Is de links-rechtslijn de enige conflictlijn op het sociaaleconomisch terrein? *Res Publica*, 57(2).

Otjes, S. (2016). Distinguishing welfare state reform and income redistribution. A two-dimensional approach to the Dutch voter space on economic issues. *Party Politics*. Online voorpublicatie.

Over de auteurs

André Krouwel is politicoloog aan de Vrije Universiteit in Amsterdam en oprichter van Kieskompas. Zijn onderzoek richt zich op politieke partijen, stemgedrag, politieke deelname, regeringsvorming en het geloof in samenlevingstheorieën.

Simon Otjes is politicoloog bij het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen van de Rijksuniversiteit Groningen en bij Bureau de Helling. Zijn onderzoek richt zich op politieke partijen, stemgedrag, parlementair gedrag en de relaties tussen vakbonden en politieke partijen.

GESIGNALEERD

Je wordt bedankt! Pensioenverhalen van Babel, Boenin, Toergenjev en Tsjechov

Menno Hartman (red.). Amsterdam: Uitgeverij Van Oorschot, ISBN: 978-90-282-7024-4, 117 pagina's, € 9,99.

In tien schitterende verhalen van de Russische grootmeesters Babel, Boenin, Toergenjev en Tsjechov benadert deze verhalenbundel de ware aard van de levensfase die we met 'pensioen' aanduiden. En zoals dat bij de Russen te verwachten is met hun gerijpte kennis van de menselijke ziel, is die fase nooit eenduidig, maar bevindt hij zich, rijkgeschakeerd, tussen hemel en hel. De ouderen of jongere ouderen in deze verhalen blikken terug, bevredigd of gefrustreerd, worden hoog geacht of zijn terzijde geschoven, maar ze kijken ook vooruit en staan altijd nog zo krachtig in het leven dat het vertelplezier eraf spat!

